

*Σαν ήρθε η ροδοδάχτυλη νυχτοθρεμμένη Αυγούλα,**

ξύπνησα απότομα. Χάραζε. Ρόδιζε ο ουρανός. Η ροδοδάχτυλη αυγούλα, όπως την αποκαλούσε η Πηνελόπη, είχε ξανάρθει. Η νέα μέρα. Ολοκαίνουργια! Τεντώθηκα στο κρεβάτι και ευχαριστήθηκα την αίσθηση πως βούλιαζα στο μαλακό στρώμα. Δεν ξεγελάστηκα, γνώριζα πως βρισκόμουν σε έναν τόπο σκληρό. Γηραιό. Σκαμμένο με ρυτίδες που δεν έσκαψαν μόνο οι πολλοί αιώνες που σαν το αλέτρι κινήθηκαν πάνω του, αλλά και τα πάμπολλα φριχτά που είδε στη μακραίωνη κατοικημένη ιστορία του. Διακρίνονταν και άλλες ρυτίδες πάνω του, από χαρά. Είχε το προνόμιο να ζήσει τιμές και μεγαλεία που άλλος τόπος δεν γνώρισε. Κι όπως συνέβαινε στις τραγωδίες, αυτά είναι πράγματα που τιμωρούνται.

Στην τιμωρημένη μου Σμύρνη άνοιξα τα μάτια ξυπνώντας πέρα ως πέρα. Σύρθηκαν τα όνειρα στη γωνιά τους και σφιχταγκαλιάστηκαν. Τα όνειρά μου φοβούνται τη σκέψη μου. Αφουγκράστηκα τους ήχους που έρχονταν απέξω, από τους δρόμους. Ένα αυτοκίνητο μόλις πέρασε, μια μοτοσικλέτα μάρσαρε, ένας άντρας κάτι φώναξε σχεδόν κάτω από το παράθυρό μου. Από πιο μακριά ήρθε ένας αμανές, ένα ούτι έκλαιγε κι έστελνε τους λυγμικούς του ήχους, φωνή χωρίς λόγια, μόνο παραπονεμένοι αναστεναγμοί και ντέρτια.

Έτσι επέλεξε να με υποδεχτεί η Σμύρνη.

«Η Σμύρνη σου!» ήμουν σίγουρη πως θα με ξαναμάλωναν η γιαγιά Πηνελόπη και η θεία Ζόι.

* Ό.π., μ 8.

Ξαπλωμένη ακίνητη, κρατούσα στραμμένη την προσοχή σε όσα διαδραματιζόνταν πέρα από το δωμάτιο. Έξω από το τετράγωνο μέσα στο οποίο βρισκόμουν φυλαγμένη. Με ικανοποίηση ένιωσα απαραίτητη στο σκηνικό και γι' αυτό πολύτιμη. Πίσω από την αυλαία της χοντρούφασμένης κουρτίνας του ξενοδοχείου, απολάμβανα τη σκέψη πως Σμυρνιοί ηθοποιοί, κομπάρσοι και τεχνικοί, ντόπιες πριμαντόνες και παχείς βαρύτονοι με μογγολικά χαρακτηριστικά ετοιμάζονταν πυρετωδώς να παρουσιαστούν και να συστηθούν στη γυναίκα με το γνωστό σ' εκείνους επώνυμο, Σάρεϊ, το οποίο δεν είχαν ακούσει για εκατό χρόνια. Αυτό θα συνέβαινε όταν με μια απότομη κίνηση η ξένη, εγώ, θα τράβαγε στο πλάι την κουρτίνα!

Με ανέμεναν! Το ήξεραν κι εκείνοι και η Σμύρνη όλη ότι οι απόγονοι Σάρεϊ διέθεταν καρδιά και νου που τους οδηγούσαν πάνω από τη θάλασσα και μέσα από τα όρη. Το είχαν διδαχθεί καλά από εκείνο το προηγούμενο ταξίδι μας, όταν είχε επιστρέψει η θεία Ζόι. Στο γυναικείο πρόσωπό της μεμάς η μετέπειτα Σμύρνη είχε αναγνωρίσει το φοβισμένο πρόσωπο του μικρού κοριτσιού που σφίγγοντας με τρόπο το φουστάνι της μάνας του έτρεχε με την οικογένειά του μέσα στο φλεγόμενο σοκάκι το 1922. Δεν της έδωσε χαρά η γενέτειρά της. Τιμώρησε τη θεία μου που άργησε να την αναζητήσει. Είχε φτάσει το 1952. Τριάντα χρόνια μετά.

«Δεν υπάρχει τίποτα. Χαθήκαν τα πάντα!» δεν είχε πάψει να μου λέει με παράπονο η θεία Ζόι όσο ζούσε.

Έπρεπε να περάσουν κι άλλα εξήντα εννέα χρόνια. Εκεί πάλι υπήρχε με μια μολυβιά το σημάδι της επόμενης επιστροφής κάποιου Σάρεϊ. Ήταν η σειρά μου. Μετά από μισό αιώνα και βάλε. Έχει σημασία ο χρόνος, η μέρα κι η στιγμή που θα φτιαχτεί ένας σταθμός. Ήρθα στη Σμύρνη όταν κρίθηκα ικανή να δω βαθύτερα, να μην ακούω τα περιττά, να κατανοήσω πλατιά ως τα πέρατα. Όπως έμαθα μετά, ήρθα όταν κρίθηκα έτοιμη να συγχωρήσω.

Ίσως κι όταν η πόλη που χτίστηκε πάνω στα καμένα ένιωσε έτοιμη γι' αυτό.

Πετάχτηκα όρθια από το κρεβάτι και ετοιμάστηκα γρήγορα ανυπομονώντας να ξεκινήσω!

Τελευταία δουλειά, πριν φύγω από το δωμάτιο, έλεγξα ξανά, να βεβαιωθώ πιο πολύ από πλήρως, ότι στη θυρίδα μέσα στην ντουλάπα είχα ασφαλίσει τα πράγματα της γηραιάς Πηνελόπης. Τους θησαυρούς μου.

*Κι' έλα ας μη χάνουμε καιρό, μέσ' στης σπηλιάς το βάθος
να βάλουμε τους θησαυρούς, ανέγγιχτοι να μέινουν.**

Μόνο το κλειδί του σμυρνέικου σπιτιού μας κουβαλούσα πάνω μου. Λες και θα έβρισκε την εξώπορτά του από το '22 να την ανοίξει!

Το πρωινό γεύμα σερβιριζόταν στον τελευταίο όροφο του ξενοδοχείου. Εκεί ήταν το εστιατόριο. Στις πλευρές προς τη θάλασσα, σχηματίζοντας γωνία, υπήρχε μια μεγάλη βεράντα, με διπλή σειρά τραπέζια. Σε ένα από αυτά, στο σημείο όπου το βλέμμα μου θεώρησα ότι μπορούσε να τρέξει μακριά, κάθισα.

Δεν χόρτανα τη θέα! Ακόρεστη σαν δίψα, υπερβολική σαν βουλιμία. Προγευματίζοντας παρατηρούσα γύρω μου τα πάντα. Όσα χωρούσαν σε μια ματιά τα αποθήκευαν τα βλέφαρά μου και με ένα ταχύτατο ανοιγοκλείσιμο τα έστελναν πιο πίσω, στο βασίλειο της μνήμης. Τρωτό βασίλειο, παρμένο από τη λήθη.

*Είπέ μοι, εί έτεόν γε φίλην ές πατρίδ' ικάνω.***

Αχ, πες μου, αλήθεια, αν έφτασα στην ποθητή πατρίδα, συνέχιζε να

* Ό.π., ν 363-364.

** Ό.π., ν 328.

αναρωτιέται ένα κομμάτι του εαυτού μου, το λιγότερο τολμηρό, αδύναμο να πιστέψει ότι έγινε πράγματι τούτο το ταξίδι.

Το ξενοδοχείο βρίσκεται στην πρώτη παράλληλο από την Προκουμαία, στραμμένο προς τη θάλασσα, κι έτσι από τη θέση μου στη βεράντα είχα την πόλη της Σμύρνης από πίσω μου. Τη σύγχρονη Σμύρνη, το Izmir, την είχα επισκεφτεί στο διαδίκτυο πριν έρθω και είχα την εικόνα της. Την έντυνα τώρα με τους ήχους της, οι οποίοι, όσο περνούσε η ώρα, δυνάμωναν. Με χτυπούσαν στην πλάτη. Οι ομιλίες, τα πολλά τουρκικά, δεν μου το επέτρεψαν, δεν με άφησαν στιγμή να αμφιβάλω για τη σύγχρονη ταυτότητα της παλιάς πατρίδας μου. Δεν με αφορούσαν τα σύγχρονα, μου έγινε σαφές. Απ' τον ροδόδαχτυλο αμανέ κιάλας. Αλλά ματαιοπονούσε εκείνος ο αμανές, να προσπαθούσε να μου πει, κι έκλαιγε από καλοσύνη, ότι δεν υπήρχε τίποτα εδώ να δω, επειδή τα πάντα τα δικά μου είχαν χαθεί.

Τα κτίρια τα παραλιακά, στη γραμμή της θάλασσας, είναι χτισμένα χωρίς κενό ανάμεσά τους, έτσι, το βλέμμα δεν χωράει να περάσει. Όμως, δίπλα στο ξενοδοχείο, διαγώνια προς βορρά, υπάρχει η μεγάλη πλατεία Cumhuriyet Meydanı, η Πλατεία Δημοκρατίας, με το άγαλμα του Ατατούρκ· κοντά στο λεγόμενο Πασαπόρτι, στην παλιά προβλήτα με το πολυφωτογραφημένο κτίριο για τον έλεγχο όσων έρχονταν στην πόλη από τη θαλάσσια οδό.

Ανεμπόδιστα διασχίζοντας το βλέμμα μου αυτή την πλατεία, έφτανε στη θάλασσα. Αν και μπορούσα να διακρίνω έτσι μονάχα ένα μέρος του λιμανιού και της προκουμαίας, τούτο ήταν αρκετό για να αντιληφθώ ότι θα με δυσκόλευε να αναγνωρίσω στη σύγχρονη εκδοχή της Προκουμαίας το Κε των παλιών φωτογραφιών.

Η όψη της στρογγυλής θάλασσας της Σμύρνης όμως, που ήταν ίδια κι απαράλλαχτη με τότε, με συνεπήρε εύκολα. Την παρακολουθούσα πώς ρυτιδωνε με τα φυσήματα του αέρα, σαν να ανατρίχιαζε,

και πόσο ωραία τη χάραζαν τα βαποράκια της γραμμής, σχηματίζοντας ένα δίχτυ από ευθείες γραμμές που οι άκρες τους έσβηναν μέχρι να μετρήσω τρία. Τα βαποράκια συνεχίζουν να κάνουν τη διαδρομή Σμύρνη-Κορδελιό-Σμύρνη όπως παλιά. Ο αιώνας που διήλθε, ο μακρύς χρόνος που μεσολάβησε, επέλεξε τούτο να μην το αλλάξει.

Απ' το βάθος του κόλπου οι γλάροι έβαλαν τα δυνατά τους πετώντας να με φτάσουν έγκαιρα, την κυρία στην ταρατσα, πριν τελιώσει το ψωμί που το έκοβα κομματάκια και τα ακουμπούσα στην ανοιχτή παλάμη μου για να έρθουν, ένας ένας, να τα πάρουν. Έβαζα τις μπουκιές ψωμί και σήκωνα τα χέρια μου ψηλά, στον ουρανό, να διευκολύνω τα πουλιά. Σίγουρα θα φαινόμεουν παράξενη σε κείνους που κάθονταν μακρύτερα, θα νόμιζαν οι ευφάνταστοι τουρίστες πως έκανα κάποιου είδους αρχαιοπρεπή δέηση!

Στην απέναντι ακτή το γραφικό Κορδελιό κι οι ακρογιαλιές του με τις ψαρόβαρκες είδα με λύπη πως είχαν χαθεί οριστικά κάτω από ένα βουνό από ψηλά κτίσματα και ουρανοξύστες. Όλη η πλαγιά του όρους είναι σήμερα πυκνοχτισμένη, ξεκινώντας από τη θάλασσα που δεν δείχνει να το έχει παρατηρήσει. Η χτισμένη πλαγιά, λευκή και γκριζα από απόσταση, μοιάζει σαν πυκνούφασμένο μαντίλι στον λαιμό του όρους Σίπυλος. Μάλλον το σφίγγει.

«Έφτασα λοιπόν στην ποθητή πατρίδα;» δεν έπαυα να αναρωτιέμαι με τη σκέψη του Οδυσσέα.

Μον έλα τώρα να πειστείς το Θιάκι να σου δείξω.

Να τον θαλάσσιον γέροντα Φόρκυνα το λιμάνι.

Να κι' η στενόφυλλη ελιά στον λιμανιού το βάθος.

Κοντά της είναι κι' η βαθιά σπηλιά γεμάτη χάρες,

πανάγιος τόπος των Ξωθιών που τις καλούν Νεράιδες.

*Κι' αυτό είναι εκεί το Νήριτο, το δασοφουντωμένο».
Είπε, και σκόρπισε η θεά την καταχνιά κι' ο τόπος
έδειξε, κι' αναγέλλασε ο δύστηνος Δυσέας
πόβλεπε την πατρίδα του κι' έσκυβε και φιλούσε
το καρπερό το χώμα της και στα ψηλά ουράνια,
σηκώνοντας τα χέρια του ευχόνταν στις Νεράιδες.**

Τα βαποράκια κοιτούσα και τα αγκυροβολημένα πλοία και την ανατριχιασμένη θάλασσα. Όταν κοίταξα το ρολόι μου, κατάλαβα πως είχα αργήσει.

Πετάχτηκα από την καρέκλα μου σαν ελατήριο, πέταξα μάνι μάνι τα πράγματά μου μέσα στην τσάντα μου κι έτρεξα προς την έξοδο. Δεν περίμενα τον ανελκυστήρα. Βρήκα τις σκάλες κι άρχισα να τις κατεβαίνω πηδώντας δυο δυο τα σκαλοπάτια.

Με εφάμιλλο ενθουσιασμό, παράλληλα με μένα σε άλλους χρόνους, είχε κατέβει τρεχαλιτά τις σκάλες κι η προγενέστερή μου Πηνελόπη, το 1913. Και για εκείνη ήταν το πρώτο πρωινό στη Σμύρνη. Έτρεχε στις σκάλες ενός ξενοδοχείου κι αυτή, του Κρέμερ –εδώ παραδίπλα ήταν–, να φτάσει όσο πιο γρήγορα στο φουαγιέ, για να ξεκινήσει την ενήλικη ζωή της.

Εγώ έτρεχα γιατί βιαζόμουν να επιστρέψω.

Δεν ήξερα για τι ακριβώς έτρεχα. Γνώριζα μόνο ποιον θα συναντούσα.

Ο Πιέρο Κόμο, όρθιος με τα χέρια στη μέση σαν καπετάνιος στην πρύμνη, χάζευε τους νεοφερμένους ταξιδιώτες που προσπαθούσαν να συνεννοηθούν στη ρεσεψιόν. Γύρισε προς το μέρος μου, πριν

* Ό.π., ν 344-348 και 351-355.

ακόμη εμφανιστώ στο φουαγιέ, ακούγοντας κάποιον να κατεβαίνει τρέχοντας τη σκάλα. Αναγνωρίσαμε ο ένας τον άλλο στη στιγμή, κι ως μην είχαμε ιδωθεί πρωτότερα.

«Πιέρο Κόμο» παρ' όλα αυτά συστήθηκε χαμογελώντας. «Εσύ; Ποια είσαι; Αυτή που νομίζω;»

Πες μου και συ το γένος σου κι' ο τόπος σου ποιος είναι.

*Μήτε από δρυ γεννήθηκες παλιά, ούτε από πέτρα.**

«Είμαι η Πενέλοπε Σάρεϊ» απάντησα. «Η εγγονή του Τζόνι Σάρεϊ».

Γύρω στα εβδομήντα, λίγο πριν ή μετά, ο άντρας μπρος μου με περιεργαζόταν με το βλέμμα του Λατίνου με το οποίο φαίνεται πως γεννιούνται οι Ιταλοί. Κάτω από το καπέλο του ξέφευγαν περιποιημένες πυκνές άσπρες μπουκλές, που προσπαθούσαν, αλλά δεν το κατάφεραν, να καλύψουν τα μεγάλα αυτιά του. Σκουρόχρωμες τρίχες, εδώ κι εκεί, έδιναν μια αντιπροσωπευτική εικόνα του πώς θα έμοιαζε ο άντρας αυτός μερικές δεκαετίες πίσω. Συνέχιζε να μου χαμογελάει αποκαλύπτοντας μια τόσο αστραφτερά άσπρη και καλοφτιαγμένη οδοντοστοιχία που αποκλειόταν να ήταν αληθινή.

Σμυρνιός ιταλικής καταγωγής, με προσμείξεις κι αυτός από άλλες χώρες, όπως πολλοί φραγκολεβαντίνοι, ο Πιέρο ανήκε σε ένα από τα πολλά κλαδιά μιας μεγάλης ιταλικής οικογένειας, των Φατάλα, διάσπαρτης σε πολλά μέρη στο Λεβάντε. Στην Καταστροφή οι Ιταλοί δεν εκδιώχθηκαν από τη Σμύρνη. Ούτε είχαν λόγο να φύγουν. Διαμένοντας οι περισσότεροι στην ευρωπαϊκή συνοικία της Πούντας, στο βόρειο όριο της Φωτιάς, δεν έχασαν τα σπίτια τους. Ο Πιέρο είχε έρθει στον κόσμο σ' ένα από αυτά τα τυχερά σπίτια.

Αν και γεννημένος πολλά χρόνια μετά την Καταστροφή, γνώρι-

* Ό.π., τ 162-163.

σε από κοντά την ανακατασκευή της πόλης, η οποία δεν είχε ολοκληρωθεί στις μέρες του. Η ελληνική γειτονιά της Αγίας Αικατερίνης, που με ενδιέφερε πρωτίστως, γιατί εκεί ήταν χτισμένο το σχολείο μας, απείχε δυο βήματα από το σπίτι του. Αλλά και ο Άγιος Δημήτριος και ο Άγιος Τρύφωνας, όλοι οι παλιοί ελληνικοί μαχαλάδες ήταν, μου περιέγραψε, μια περπατησιά απόσταση.

Σημαντικές παιδικές του εμπειρίες, μαζί με αφηγήσεις των γονιών και της κοινότητάς του τόσο από την Καταστροφή όσο και από το πολυετές διάστημα που ακολούθησε έως ότου πάρει η πόλη τη σημερινή μορφή της, είχε την καλοσύνη να μου τις αποκαλύψει στην εκτενή επικοινωνία μας που προηγήθηκε της επίσκεψής μου στη Σμύρνη. Είχαμε γνωριστεί σε ιστότοπο που απευθυνόταν σε λεβαντίνους και απογόνους των λεβαντίνων της Μικράς Ασίας. Αποδεχόμενος ο Πιέρο την παράκλησή μου, σήμερα θα μου τα έδειχνε. Ό,τι είχε απομείνει.